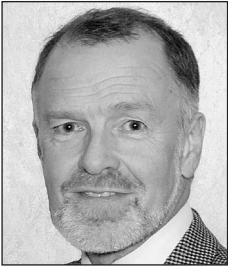

Áverkastig

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

Netfang:
johannhj@landspitali.is

BRYNJÓLFUR MOGENSEN LÆKNIR HRINGDI OG BAO um tillögu að íslenskri þýðingu á því sem hann nefndi **abbreviated injury scale**. Hann var að fást við flokkun slysaáverka samkvæmt tilteknu erlendu kerfi, sem skipar slösuðum sjúklingum í sex flokka eftir því hversu alvarlegir áverkar þeirra eru.

Enska nafnorðið **scale** er komið úr latínu þar sem eintalan **scala** merkir sennilega *þrep* og fleirtalan **scalae** er notuð um *stiga*. Læknisfræðiorðabók Dorlands birtir lýsingu á **scale**: *kerfi eða töl sem leyfir mat eða mælingu á einhverjum eiginleika, svo sem með beinu yfirborði sem er merkt með reglulegu millibili til að afmarka fyrirfram ákveðnar mælieiningar*. Íðorðasafn lækna (S-heftið útg. í febrúar 1989) notar íslenska orðið kvarði til að tákna **scale** og *sköddun* eða *meiðsli* til að tákna **injury**. Orðrétt og samræmd þýðing samkvæmt Íðorðasafninu á **injury scale** væri því *sköddunarkvarði* eða *meiðslakvarði*. Við þýðinguna á ICD-10 (útg. 1996) var hins vegar ákveðið að nota íslenska orðið **áverki** um injury og samkvæmt því yrði íslenska heitið **áverkakvarði**. Það, sem Brynjólfur var með í höndunum, var hins vegar ekki kvarði heldur meira í ætt við flokkunar- eða stigunarkerfi. Eftir nokkra umræðu kom okkur saman um að íslenska orðið **stig** ætti betur við í þessu samhengi. Minnstu áverkar tilheyra fyrsta áverkastigi (AIS-1) og mestu áverkar sjötta stigi (AIS-6). Freistandi væri svo að nota orðið **skali** á sjálft kerfið. **Abbreviated injury scale** nefndist þá **stuttur áverkaskali**, en samkvæmt honum raðast áverkar eða sjúklingar á fyrrgreind sex **áverkastig**.

Skali finnst reyndar ekki í Íslenskri orðabók Máls og menningar frá 1992, en hefur svo náð inn í tölvuútgáfu hennar frá árinu 2000 og því væntanlega öðlast þegnurétt í íslensku máli, þó tökuorð sé. Skali merkir þar *mælikvarði*, *einkunnaskali*, *einkunnastigi* eða *tónstigi*. Í Orðabanka Íslenskrar málstöðvar kemur skali einungis fyrir í Orðaskrá um eðlisfræði. Hin orðasöfnin í bankanum nota íslenska orðið **kvarði** til að þýða enska orðið **scale**. Orðsifjabókin segir að **skali** sé frá 19. öld og hafi borist inn í íslensku frá dönsku. Í elsta dæminu í ritmálssafni Orðabókar háskólans er rithátturinn *scala* sem bendir til þess að orðið hafi einnig borist til okkar beint úr latínunni.

Áverkaskor

Brynjólfur greindi einnig frá því að við nánara mat á hverju áverkastigi yrðu gerðir einfaldir útreikningar og reiknað út tölugildi sem á enskunnri nefnist **injuries severity score**. Þá rifjaðist upp að Ragnar Jónsson læknir hafði fengið þá úrlausn í 54. pistli (FL 1994; 12: 8) að slíkt skyldi heita **áverkaskor**.

Persistence

María Ásgeirsdóttir lyfjafraeðingur sendi tölvupóst og spurði um íslenska þýðingu á enska nafnorðinu **persistence**, sem hún sagði þannig útskýrt: *persistence vísar til tímalengdar, sem sjúklingur heldur áfram fyrir mælti meðferð, og er venja að mæla með því að rannsaka skrár um lyfjafyrirmæli*. Orðið er ekki til í Íðorðasafni lækna, en þar má finna latneska nafnorðið **persistentia**, *varanleiki*. Það er einkum notað í fósturfræðinni til að gefa til kynna varanleika líffæriss eða vefjar, sem venjulega eyðist eða hverfur á fósturskeiði. Í Íðorðasafninu er hins vegar enska nafnorðið **compliance**, sem er þýtt sem **meðferðarheldni**, *það að hve miklu leyti sjúklingur fer að fyrir mælum um meðferð, t.d. töku lyfja*.

Samkvæmt Tölvuorðabókinni merkir **persistence** *þrákelkni, áframhald, seigla, eða stöðugleiki*. Læknisfræðiorðabók Dorlands útskýrir hins vegar þannig: *áframhald hegðunar eða eiginleika á tíma sem vænta mætti að slíkt væri horfið*. Þessi skýring er í samræmi við þau blæbrigði sem fylgja almennri notkun orðsins, að eitthvað heldur áfram þrátt fyrir að slíks hafi ekki verið vænst. Skýringin sem María sendi, virðist þó hlutlaus og ekki gefa til kynna neinar duldar væntingar, svo sem að meðferðin hafi haldið áfram lengur en vænst var. Sé skýringin tekin bókstaflega, er einungis verið að vísa í tímalengd meðferðar. Freistandi er að tengja saman **compliance** og **persistence**, þannig að **meðferðarheldni** megi mæla með tiltekinni tímalengdarkönnun og að sá tími, sem þannig greinist, nefnist **heldnitími**. Gaman væri að fá fregnir af öðrum hugmyndum eða tillögum.

Orðalisti

Rafn Benediktsson lyflæknir sendi bréf með stuttum orðalista úr sérgrein sinni, innkirtla- og efnaskipta-sjúkdómum. Þar á meðal var heitið **insulin resistance**. Læknisfræðiorðabók Dorlands lýsir hugtakinu í löngu máli, en fyrsta setningin í lýsingunni er þannig: *skerðing á eðlilegri líffræðilegri svörun gagnvart insúlíni*. Enska nafnorðið **resistance** er komið úr latínu, af sögninni **resisto**, sem hefur tvær aðalmerkingar: a. að stöðva, standa kyrr, verða eftir eða vera fyrir aftan og b. að veita mótstöðu, sýna viðnám, þola eða standast. Þýðingar Íðorðasafns lækna á **resistance** eru þessar: 1. *mótstaða*, 2. *viðnám*, 3. *andóf*. Einn varnarháttar, 4. *viðnámsþróttur*. *Meðfett eða ákomið þol gegn sóttvaldandi örverum*. 5. *þol*. *Skortur á næmi eða svörun við lyfi*. Ljóst er, hvað insúlínið varðar, að ekki er um virka mótstöðu, viðnám eða andóf að ræða. Ofangreinda skerðingu á svörun gagnvart insúlíni er því réttast að nefna **insúlínþol**.